

IV. évfolyam 6. szám 1993. június

HÍRMONDÓ

VISSZAPILLANTÓ 40 éve történt

1953. június 24-én a Szabad Nógrád c. megyei lap utolsó oldalán "Felhívás olvasóinkhoz!" címmel rövid hír jelent meg, arra kérve a lap előfizetőit, hogy minden hó 28-ig a következő hónap hír-lapelőfizetési díját előre fizessék be. Az intézkedés indokai között a tervszerű papírgazdálkodási, a takarékoságot hangsúlyozták. Közölték azt is, hogy az országos lapok, így a Szabad Nép, Szabad Föld, Tartós Béke esetében hasonló intézkedés történt. Mint ismeretes, a sajtó, az újságok, folyóiratok történetében a 16. század hozott óriási változást. A feltörekvő polgárság hírekre, információkra tartott igényt s kész volt ezért előfizetési díjat is adni. A nyugat-európai városokban valóságos hírközpontok alakultak ki, a kéziratos újságok, az ún. vásári katalógusok hamar népszerűek lettek. A gazdag Fugger kereskedő család újságlevelei 27 kötetben ma becses sajtótörténeti dokumentumok. A 17. századi újságlevelek az előfizetési díjak mellett fokozatosan új bevételi forrásra tettek szert. Kezdetben az újságlevelet kiadó nyomdász hirdet, majd a polgárok, vállalkozók hirdetése jelentenek igazán nagy bevételt. A 19. században az üzleti sajtó kifejlődésével már az egyes periodikák fenntartásában nagyobb szerepe volt a hirdetésekől származó bevételeknek, mint az előfizetéseknek. A magyar sajtó története hasonló utat járt be II. Rákóczi Ferenc latin nyelvű Mercurius Hungaricus"-ától Kármán József magyar nyelvű "Urániján" keresztül az Est-lapokig. Kármán József folyóiratá-

nak megindításakor mecénásokat keresett s 1794-ben az első szám megjelenésekor 104 előfizetője volt.

A történeti Nógrád megyében az első újság Losoncon jelent meg 1846-ban Pelikán címmel, példánya azonban sajnos nem maradt fenn. A kiegyezést követően lendületet vett a helyi sajtó kialakulása. A közigazgatási, kereskedelmi majd ipari centrumokban adták ki az első helyi lapokat, mint például Balassagyarmaton 1872-ben az Ipolyt, Losoncon 1873-ban a Losonczi Lapokat, valamint 1879-ben a Losonc és Vidékéi, Salgótarjában 1882-ben a Salgó-Tarját, Szécsényben 1909-ben a Szécsényi Hírlapot.

A városi és városkörnyéki információk mellett megfogalmazódott az igény megyei lap iránt is, így jelent meg a Nógrádi Lapok, amely 1873-1944 között több névvariánsban, de leginkább Nógrádi Lapok és Honti Híradó címen létezett. E lapok fejlécén olvashatunk az előfizetési díjakról s az egyre fontosabbá vált hirdetési díjakról. A Nógrádi Lapok és Honti Híradó 1896-os közleménye szerint a három hasábos petit hirdetési sor 5 krajcár, nagyobb és többszöri hirdetések jutányos áron közölhetők, a személyes közlésekre fenntartott "Nyíltér garmond sor 20 krajcár".

1945 után Nógrád megyében két megyei tartalmú lap jelent meg, amelyek pártérdekeket is képviseltek. 1945 februárjától Munkás, Munkás Szó, Nógrádi újság címen a Magyar Kommunista Párt jelentetett meg újságot. A Szociáldemokrata Párt

1947-től adta ki a Nógrádi Híreket. A háború utáni papírhány viszont nem kedvezett a városi lapok működésének.

A politikai változások szintén hatottak a megyei sajtó helyzetére. 1948. május elsején a két munkáspárt egyesítésével egyesült az előbb említett két lap, s Szabad Nógrád néven jelent meg a továbbiakban.

Sajnos a kor hatásaként a megyei lap fokozatosan elszűrkült, a munkaversenyek, békekölcsön-felajánlások, mezőgazdasági begyűjtési tervek és teljesítések, a feketézókról, a kulákságról megjelent írások túlsúlyba kerültek. A hirdetések nyomtalanul eltűntek, a sajtót az előfizetésekből s döntően központi alapból finanszírozták.

Valószínű, hogy a tervgazdálkodás, az első öt éves terv feszített üteme, a szigorú papírgazdálkodás vezetett a fent említett felhívás megszületéséhez. Napjainkban Nógrád megye sajtója rendkívül sokszínűvé vált. Nagy számban léteznek a helyi önkormányzati lapok, amelyek a községek, városok életében fontos információkat közvetítenek. Népszerűek a csupán hirdetésekől álló lapok, amelyek előfizetési díj nélkül, magából a hirdetésből származó bevételből működnek.

Nógrád megye sajtójának történetéről, a mai állapotokról bőszeges anyagot állunk olvasóink rendelkezésére a Balassi Bálint Könyvtár helyismereti különgyűjteményében.

(B. Gy-né)

RÉGI MAGYAR MULATSÁGOK

A vásár

Gyere velem a vásárba, Fussunk oda hamarjába. Vehetsz majd ott minden szépet, Ha nincs pénzed, majd csak nézed.

Bár a közmondás úgy tartja, hogy "pénzzel járnak a vásárt", de azért e csalogató rigmusnak is igaza van. Még napjainkban is. Hisz pl. a Budapesti Nemzetközi Vásár látogatóinak többsége nem vásárolni megy oda, hanem nézelődni, szórakozni. Mennyivel inkább mulatság, sőt ünnep volt a vásár abban az időben, amikor a vevő és az eladó csak itt találkozhatott egymással. De mulatság volt a vásár azért is, mert itt találkozhatott az ember ismerősökkel és más határbeli, messze földről való idegenekkel. A vásárt járt embernek az otthoniak előtt - sok közülük a falu határát sem lépte át - tekintélye volt, és éveken át mesélt arról, mit is látott a vásárban.

A magyarság már az őshazában ismerte a vásár intézményét, amely eleink letelepülése után nálunk is helyhez és időhöz kötött lett. Így alakult ki az évi, a havi, a hetivásár, valamint azok rendje is.

Legjelentősebbek, egyúttal a legnépesebbek voltak az évenként meghatározott időben tartott országos vásárok, az ún. sokadalmak.

A mulatság már a vásárra készülődéssel kezdődött. Ki-ki hintón, szekéren, lovon vagy gyalog ment.

Az állatvásárt - érthetően - a városon kívül tartották meg. Már messziről mozgalmas, színes látvány fogad és óriási hangzavar. Menjünk a lovakhoz s nézzük meg, hogy s mint megy a vásár. A vevő a ló mellé áll. Az eladó "megunszolja, megimádja" a lóval a vevőt, mire "arat akasztanak", vagyis alkudozni kezdenek. Ha megegyeznek, a vevő a "kezet beadja", és leteszi a "felpénzt", vagyis a foglalt, vagy kifizeti a vételárat. Az eladó megpöködi az első pénzt, mondván: "Apád, anyád idejőjjön!" Ezt követi az áldomás.

Már a városkapu után kezdődik a kirakodás. Kinek szekere nem volt, gyékényt tett a holmija alá. A módosabb kalmárok, a kézművesek azonban sátorban árulnak. A vásári rendtartás megszabta az egyes portékáknak az árusító helyét úgy, hogy, az egyfajta árus egy helyre kerüljön. Így lett aztán külön-külön utcája pl. a posztosoknak, a gombkötőknek, a fazekasoknak és a többieknek, a 17. századtól kezdve a könyvárusoknak is. Az utóbbiak sátrát sokan felkeresik. Itt van ponyván kiterítve az olcsó szórakoztató irodalom. S ahogyan elfordulunk a könyvessátortól, nagy csődületet látunk. Kockázókat néznek, s csaláson kapván egyik a másikat, megugrik a bicska, mire a nézők egy része csatlakozik a verekedéshez. A vásár külső részén felállított

lacikonyha felől finom illatfelhőket sodor felénk

a szél. De igyekeznünk kell, mert még sok a látnivaló. Megnézhetjük a borbélyt, amint éppen fogat húz, vagy a vajakosokat, bájolókat, akik suttymban dolgoznak. S ahogy tovább sodródunk a 18-19. századi vásár tömegében, ismét nagy csődületbe botlunk: a kép-mutogatók közönségébe. Megláthatjuk a másik vásári mutatványos, a bábjátékos sátrát is, és megnézhetjük az előadást.

De ha valaki "férfiasabb" mulatságra vágyott, nem a teátrálistókhoz ment, hanem oda, ahol a hecceket tartották. Akár itt, akár ott szorongott a nézők között, bizonyosan nem gondolt a zsebében lapuló papírra, amelyre elintézni való megbízásokat írt fel az otthon maradt asszony. S még kevésbé gondolt arra, ami az ilyen feljegyzések végére volt írva, és gondosan aláhúzatva, arra, hogy vigyázzon ám testi-lelki jó állapotára, s "holmi-egymás obscurus czélú helyre ne menjen ám zajlakodni!" Mert bizony, ha akármilyen fáradt is volt a vásár látogatása után, arra még futotta ereje, hogy valamelyik jópajtó-sával este elmenjen a vásár porát lemosni. S hogynem "zajlakodott" volna, amikor tüzes tokaji kerekített a jó vásárhoz jó kedvet, a cigány meg csak húzta a talpalávalót. (G. Zs.)

NÓGRÁDI UTAKON

Szirák

Szirák egyike azoknak a településeknek, amelyek már a tatárjárást megelőzően is fennállottak Nógrád megyében. A név eredete szláv, mint megannyi község e környéken, utalva lakóinak származására.

A dokumentumokat kutatva első ízben a váradi regestrumban találunk róla adatot. 1219-ben a Jeruzsálemi Szent János lovagrendnek volt itt rendháza. A tatárjárás alatt a rendház elpusztult ugyan, de csakhamar helyreállították. Majd a XIV. században megszűnt, és a helység az esztergomi János lovagok birtokába került. Később egyházi birtok, illetve török hűbértörök volt. A török hódoltság alatt ősi magyar lakosai kivestek és helyükre a Felvidékről szlovákok telepedtek be.

A XVIII. században birtokosai közül a Roth, a Teleki és a Degenfeld család nevei ismertek leginkább. Az utóbbi két család sziráki gyökereire utal a község nevezetessége is, a Teleki-Degenfeld kastély. A hajdani - keletkezését tekintve korábbi évszázadokra visszanyúló - erődítmény helyén 1748-ban fel- illetve újjáépített kastély Roth Tamás és neje Wettay Borbála nevéhez fűződik. A későbarokk, de a klasszicizmus és a romantika egyes jegyeit is magán viselő kastély termeiben számos híresség megfordult az idők folyamán. Közöttük olyan politikus, író személyiség, mint az 1848-49-es forradalom és szabadságharc (AJ.)

kormányának párizsi nagykövete, Kossuth és Klapka harcostársa az emigrációban: Teleki László. Hamvai Szirákon nyugszanak, emlékéit a kastély földszintjén márványtábla örökíti meg.

A kastélynak nemcsak a múltja, hanem a jelene is gazdag.

Az épület és a hozzátartozó 36 ezer négyzetméter kiterjedésű őspark 1979-ben az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt tulajdonába került.

A felújítás eredményeként a volt családi udvarház, intézmény, vállalati irodaközpont ma háromcsillagos szálloda.

A Kastély Szálló - mert leginkább így ismerik - olyan szolgáltatásokkal, rendezvények szervezésével áll az idelátogató kül- és belföldi vendégek rendelkezésére, melyek ma még sok esetben kuriózumok Nógrád megyében. A felújított kastély jól szolgálja a kettős célt: a nemzeti érték megőrzését és a turizmus igényeinek kielégítését. "A Teleki Kastély az egy külön világ." Így summázta véleményét nemrég egy interjúban a község polgármestere, amikor - többek között - Szirák jelenéről nyilatkozott. Pedig a község rég- és közelmúltja is gazdag volt. Évszázadok, évtizedek alatt sokszor váltott új szerepeket. Szirák a múlt században országos vásárokat tartó hely volt. Jelentősé-

gét növelte, hogy járási székhelyként magához vonzotta a korabeli közigazgatás elemeit, intézményeit, s mindez idekötötte a kor bizonyos értelmiségi - hivatalnoki rétegét. Mezővárosias megjelenésű lakóházai máig karaktert adnak főutcájának. A szebb időket megélt - számos iparossal, kereskedővel rendelkező település az idők folyamán funkciót veszített. A közelmúltban a mezőgazdasági nagyüzemi termelés egyik megyei központja volt ugyan, de mára ez a szerepkör is a múlté már.

A korábban Bért és Egyházasdengelet is igazgató önkormányzat anyagi lehetőségei szűkösek. Kevés a munkaalkalom, sok a szociális probléma, gondot jelent az intézmények működtetése. A falu tehát a változó időket nehezen éli meg.

Az emberek azonban próbálkoznak: vállalkozók, kiskereskedők igyekeznek életlehetőséghez jutni, hogy a maguk gyarapodásán túl javítsák az ellátást, a szolgáltatást, a falusi turizmus feltételeit.

Bizonyára azonos a vezérlő elv a változtatni akarók között: a "virágzó" múltból tőkét kovácsolva, Szirák évszázadok alatt kialakult természetes központi szerepét - ha nem is minden funkcióban, de a megélhetéshez, a fejlődéshez szükséges szinten helyreállítani.

GYEREKEKNEK

MŰEMLÉKEINK

Erdőtarcsa, Szentmiklóssy-Kubinyi kastély

A kastélyt Szentmiklóssy Antal építtette a XVIII. század második felében. A timpanonban levő kettős címer a Szentmiklóssy és Uza-családé. Uza Mária volt Szentmiklóssy Antal felesége. Később a kastély a Kubinyi családé volt. A kastély jellege: barokk. A fő épületet barokk kőkorlát köti össze a mindkét oldalon távolabb épített, emeletes pavilonokkal. Ezek nyolcszögletesek, egyenes záródású ajtóval és ablakokkal. A kastélyt 1987-89-ben a Magyar Tudományos Akadémia alkotóház céljára újíttotta fel. Irodalom: Fries Cyula: Nógrádi műemlékek. 1990.

Nógrád megye műemlékei 1954. (V. I-né)

Kérdegető

Kinek nem nőtt be a feje lágya?

A csecsemőknek a koponyacsontja még nem teljesen nőtt össze, a fejük tetején ki lehet tapintani egy helyei, ahol puha: ez a gyerek feje lágya. Mire a gyerek járni kezd, egyéves kora után lassan bezárul, benő. A baba feje lágyát nem szabad nyomogatni vagy tapogatni. Ha valaki nagyon bután vagy meggondolatlanul viselkedik, azt szoktuk mondani, hogy nem nőtt be a feje lágya. Ez azt jelenti, hogy annyi esze van, mint egy kisbabának.

Miért kapunk védőoltást?

A súlyos betegségektől régen sok gyerek meghalt vagy nyomorék lett. A védőoltásokkal előre megtanítjuk a gyerek szervezetét arra, hogyan kell védekezni egy-egy veszélyes betegség ellen. Ezt úgy csinálják, hogy a kórokozó vírusokat, baktériumokat annyira legyengítik, hogy már egyáltalán nem tudnak betegséget okozni. Ezeket az oltással bejuttatják a szervezetbe, amely hamar elpusztítja őket. Közben azonban megtanulja, hogyan kell a hasonló, erős kórokozókat elpusztítani.

Csukás István TANÉVZÁRÓ

Félre írka, sutba táska,
vidám szemünk ne is lássa,
vigyük gyorsan a padlásra,
őszig legyen ott lakása.

Elő sárkány, elő labda,
szállj az égnél magasabba.
Gyere, állj be a csapatba,
estig ne is hagyjuk abba.

Vár a víz és vár a partja,
vára nyári rét, a tarka,
szívünk boldog, bőrünk barna,
ki erre fut, ki meg arra.

Félre írka, félre táska,
vidám szemünk ne is lássa,
vigyük gyorsan a padlásra,
őszig legyen ott lakása.

V I D E O M O Z I

Minden hétfőn délután 14 óra 30 perckor.

Június 7. Alice Csodaországban I. rész Mesefilm (91 min.)

Június 14. Alice Csodaországban II. rész Mesefilm (91 min.)

Június 21. Ahol fekete lesz a folyó Amerikai film (105 min.)

Június 28. Gréti. Egy kutya feljegyzései Magyar rajzfilm (75 min.)

ÚJ KÖNYVEINK

Álomba ringató esti mesék

Tarka-barka mesevilág kel életre a színes rajzokat is bőséggel felvonultató kötet lapjain. Fölbukkannak a mesevilág klasszikus, kedvelt figurái, az erdei állatok: Dömi a medvebocs, a Bölcs Bagoly, Pici és Pötyi, a repülő egerek, s megannyi társuk. Barátságok kötöttek, de veszélybe is kerülnek, persze csak ideig-óráig, mert a kibékülés nem várthat sokáig magára. Ám a bonyodalmak sem hoznak sötét hangulatot, hiszen itt mindenki jó-barát. Nem lenne kerek a világ, ha nem jutna szerep a mesékben az embereknek, ők is vidám kis fickók, jószágos öreg nénikék, mint Bözse Anyó. Az álomba ringató esti mesék közös tulajdonsága, hogy rövidek és meseszövések bonyodalma sem riasztja el a halk léptű álomtündért.

Kisgyerekeknek (és szüleiknek) ajánljuk.

Képes diákszótár: 14.000 címszóban

Ez az új kézikönyv Grétsy László és Kemény Cábor munkája. A Képes diákszótár elsősorban a diákság, különösen a 10-15 éves iskolai tanulók számára készült, 14.000 címszóval. A szócikkek egyszerűek és áttekinthetőek. Ebben a könyvben a szöveges részzel legalábbis egyenrangú fontossága van annak a 80 képtáblának, melyeket Balogh Jenő rajzolt. A könyvet nemcsak diákoknak, hanem pedagógusoknak is bátran ajánljuk. Az iskolai és könyvtári foglalkozásokon is haszonnal lehet forgatni.

(F. I-né)

ÜNNEPI KÖNYVHÉT '93

Június 4-8.

Június 4., 14 óra

A "Legkedvesebb olvasmányélményem" címmel meghirdetett rajzpalázaértékelése, a díjak kiosztása és a kiállítás megnyitása.

A kiállítás június 30-ig tekinthető meg a könyvtár emeleti csarnokában.

Június 7., 16 óra

LUKÁCS SÁNDOR Jászai-díjas érdemes művész "Éveim" című irodalmi estje, (előadóterem)

Június 8., 15.30óra

ÍRÓ-OLVASÓ TALÁLKOZÓ (előadóterem) Vendégünk: MÉSZÖLY DEZSŐ író (A könyvhétre megjelent kötete: Lyukasóráim)

Június 9., 11 óra

HAVAS JUDIT "Útibatyu" eimű irodalmi műsora kisiskolásoknak (Gyermekkönyvtár)

Várjuk továbbá SZÍNÁK JÁNOST, a Kutyaevű Extra szakszerkesztőjét, számos ismeretterjesztő mű íróját. A találkozó pontos idejéről később értesítjük az érdeklődőket.

VENDÉGEINK LESZNEK:

LUKÁCS SÁNDOR

Az 1988-ban második verseskötetével jelentkező színész-költő azokat igazolta, akik az 1985-ben megjelent Szökés című kötet sikerét nem csupán a színész népszerűségével magyarázták. Második kötetével választ ad az önkéntelenül is feltoluló kérdésre: Árt-e a költőnek, ha a versek írója színész, és használ-e a színésznek, ha költő is egy személyben? Szerepsikerei és az Elrejtett hangszerek legsikerültebb versei azt mutálják, hogy Lukács Sándor egyéniség, s mindenkor arra törekszik, hogy karaktert formáljon alkotásaiban: szerepeiben és verseiben egyaránt.

MÉSZÖLY DEZSŐ

Író, költő, dramaturg, műfordító. A Lyukasóra havonta jelentkező tévéműsor házigazdája, valamint az azonos című olvasói lap egyik szerkesztője. A lap híradása nyomán ma már a Csokonai Versiskola tanfelügyelője is.

Az 1993. évi Ünnepi Könyvhétre megjelenő Lyukasóráim című könyvében válogat a népszerű televíziós sorozat anyagából; emellett eddig még kötetben nem publikált tárcáit, esszéit és novelláit is tartalmazza a kiadvány.

Szeretettel várjuk őt, a "nemes életművű" alkotót, a játékos kedvű magántanárt.

NYÁRI VIDEOMOZI

Június 3. 15.30

Nicsak, ki beszél

Június 10. 15.30

Három férfi, egy mózeskosár

Június 17. 15.30

Egy maréknyi dollárért Június 24. 15.30

Ne hagyd magad, Pitkin!

Július 1. 15.30

A csendőr New Yorkban

A HÓNAP ZENÉJE

Napjaink zenei egyhangúságában óhatatlanul felvillan emlékezetünkben néhány olyan régi zene, mely kiállta az idő és fogyasztási szokásaink változásának vasfogát. 1971-et írunk: a szó tiszta értelmében vett rockmuzsika ezer színben tündököl, a választott utak az elkövetkezendő 15 évre meghatározzák a könnyűzene világát. A műfaj számtalan kitörési - továbbélési kísérlete közt találhatunk máig korszerű, igényes produciókat is. Egy angol négyesfogát, a Pink Floyd egy kompozícióját leltük fel, címe: Echoes /Visszhangok/. Az együttes felállása hagyományos: gitár, billentyűs hangszerek, a ritmus szekción basszus gitár és dob. A közel 25 perces darab hangkészlete minden szempontból tiszteletben tartja a rock, vagy akár a bécsi klasszikusok által is használt diatonikus hangrendszer kereteit, íratlan szabályait. Ami kiemeli a művet számtalan társa közül, az a műfajban ritkán jelentkező kompozítori bravúr, ahogy hét hang segítségével három jól elkülöníthető egységben valóságos "könnyűzenei versenyművet" hoz létre. A bevezető motívum kibontása vokális formában történik, első meghallgatásra egy rendkívül egyszerű, "jól megcsinált" melódia tárul elénk. Az addig /1971/ jóformán ismeretlen megoldás ezután következik. A kor szinte minden zenei-technikai újdonságát felvonultató második tétel szokatlan csemege. Mr. Moog találománya, a szintetizátor talán itt először emelkedik valóban zenei rangra. A misztikum hangulatát idéző elnyújtott motívumokat a legkülönbözőbb tényeffektek /varjúkárogás, vízcsofogás/ tarkítják. Az instrumentális rész tetőpontjában visszatér az alapmotívum, majd egy már hagyományos, gitárral lekísért zenei fordulattal átlép a kompozíció harmadik tételébe, ahol ismét - bár rövidített formában - az először hallott vokális rész zárja a művet. Olyan könnyűzenei próbálkozásnak lehetünk fültanúi, amely joggal tarthat igényt emlékezetünkre, vagy akár újonnan támadt megismerési óhajunkra.

(H. G.)

A BALASSI BÁLINT ASZTALTÁRSASÁG programja:

június 11-én és 25-én 17 órakor műhelynap